

RAAMATUKOGUHOIDJA KUTSENÕUETEST

Aili Normak

Eesti Akadeemiline Raamatukogu

10. aprillil 1997. a. andis EV kultuuriminister käskkirja, millega ta moodustas uue raamatukoguhoidjate koolitusnõukogu ja kinnitas selle põhimääruse.

Raamatukoguhoidjate koolitusnõukogu on 13-liikmeline, sinna kuuluvad esindajad Tallinna Pedagoogikaulikooli infoteaduste osakonnast ja Viljandi Kultuurikolledžist, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingust, maakonna- ja linnaraamatukogudest, teadusraamatukogudest ja Kultuuriministeeriumist.

Koolitusnõukogu moodustati Kultuuriministeeriumi juurde nõuandva organina. Nõukogu tegevuse eesmärk on ettepanekute väljatöötamine raamatukogunduse ja infoteadus-alase koolituse aluste kujundamiseks, raamatukogutöötajate ühtsete kutsenõuete kehtestamiseks ning töötajate haridustaseme tõstmiseks. Eesmärgist lähtuvalt kujunevad nõukogu ülesanded:

- taseme- ja tööalase koolituse küsimuste koordineerimine õppeasutuste ja raamatukogude vahel,
- rahvusvahelise koostöö koordineerimine koolituse alal,
- õppeplaanide ja -programmide väljatöötamine, täiendamine ning vastavate uuringute ja rakendustööde vajaduse väljaselgitamine,
- raamatukogudele praktika- ja koolituskeskuste nõuete väljatöötamine,
- raamatukoguhoidjate kutseeksami sooritamiseks vajaliku õppetöö sisu ja mahu kindlaksmääramine,
- oma esindaja määramine kutseksamikomisjoni,
- taseme- ja tööalase koolituse perspektiivplaanide koostamine.

Tööd raamatukoguhoidjate kutsenõuetega alustas koolitusnõukogu esimene koosseis (praegune on kolmas) Evi Rannapi juhtimisel 1994. aastal. Töötati välja eraldi nõuete projektid rahva-, kooli- ja teadusraamatukogudele. Aastatel 1995–1996 koguti raamatukogudest nimetatud dokumentide kohta korduvalt arvamusi ja koolitusnõukogus toimus rida arutelusid. Viimane vastavateemaline mõttevahetus peeti koolitusnõukogu väljasõidukoosolekul Tartu Ülikooli Raamatukogus 10. juunil 1997. aastal, mil oli kõne all juba kultuuriministri määruse projekt kutsenõuete kinnitamise kohta. Praegusel hetkel võin öelda, et projekt on läbinud juriidilise ekspertiisi ja jõuab lähipäevil (kui mitte täna) ministri lauale allakirjutamiseks.*

* Teadusraamatukogude raamatukoguhoidjate kutsenõuded kinnitati kultuuriministri määrusega nr. 74, 02. dets. 1997. (Toim.)

Miks kutsenõudeid vaja on? Mida nendega reguleeritakse? Sellised olid peamised küsimused, mida esitati koolitusnõukogule tulnud kirjades. Ühel 1995. aastal peetud arutelul rõhutab Evi Rannap selliste dokumentide vajalikkust raamatukoguhoidja kutse prestiiži ja säilimise seisukohalt. Järgmine koolitusnõukogu esimees Marje Aasmets märgib, et nende kaudu saab määratleda ja avada raamatukoguhoidja kutse eripära, seda peamist, mille poolest ta erineb teistest kutsealadest. Kutsenõuetes loetletud valdkonnad peaksid olema aluseks koolitamisel, s.t. raamatukogunduse ja infoteaduse õpetamisel ja ka täiendõppe korraldamisel. Spetsialisti teadmiste ja oskuste vastavus kutsenõuetele on eelduseks töötamiseks raamatukogus nendel ametikohtadel, kus raamatukogunduslik eriharidus on vajalik.

Kultuuriministri määruse projektis, mille raamatukogudest saabunud ettepanekute ja koolitusnõukogus peetud arutelude seisukohti arvestades on kokku pannud nõunik Tiit Valm, esitatakse kutsenõuete üldised alused:

1. Raamatukoguhoidjate kutsenõuded esitavad üldised põhimõtted raamatukoguhoidjate kutseks vajalikule haridusele, üldistele ja raamatukogundusalastele teadmistele ja oskustele raamatukogutöö valdkondade kaupa eri tüüpi raamatukogudes.
2. Võttes aluseks vastava raamatukogutüübi raamatukoguhoidjate kutsenõuded, töötatakse igas raamatukogus välja ametikohtade kvalifikatsiooninõuded.
3. Ametikoha kvalifikatsiooninõuded määravad hariduse, staaži, üldiste ja raamatukogundusalaste teadmiste ja oskuste konkreetse taseme, mis tagavad tööülesannete täitmise antud ametikohal.

Vahekord kutsenõuete, kvalifikatsiooninõuete ja töölepingu lisana koostatava ametikirjelduse vahel on samuti olnud diskussioonide allikaks. Määruse projektis on see leidnud küllalt detailset selgitamist. Kutsenõuded on üldise sisuga, avavad põhilised tööloigud, neid tuleks arvestada ka eriala õpetamisel. Kvalifikatsiooninõuded on konkreetse, näiteks töötlusosakonna süstematiseerimise sektori vanemraamatukoguhoidja ametikohale esitatavad nõuded. Kindla isikuga sõlmitud töölepingu lisana koostatud ametikirjeldus fikseerib konkreetseid tööülesanded iga töötaja tasandil.

Küsimusi on tekitanud kutsenõuete määratlemise vajadus ja võimalus erinevate raamatukogutüüpide osas. Rahvaraamatukogude puhul tundub kõik olevat selge — kutsenõudeid on vaja, nende koostamine ei tekita probleeme. Märgitakse, et nõuete kehtestamine pakub mingil määral neile raamatukogudele kaitset — kohalikel omavalitsustel ja koolidel muutub võimatuks rakendada raamatukoguhoidjatena tööle isikuid, kes ei oma vastavat ettevalmistust; aitab tõsta nende raamatukogude mainet ja väärtustada raamatukoguhoidja elukutset.

Erinevaks peetakse olukorda teadusraamatukogudes. Ühes koolitusnõukokku laekunud arvamuses leitakse, et ammendavalt kõiki töövaldkondi kõikide teadus- ja erialaraamatukogude kohta tuua ei saa. Raamatukogud, nende ajalugu, suurus ja ülesanded on liiga erinevad. Soovitakse, et juhtkonnale jääks vaba otsustamise võimalus, mis valdkondi, millise põhjalikkusega ja missuguse ettevalmistusega spetsialiste kaasates raamatukogu välja arendab. Teine seisukoht on, et teadusraamatukogudes on terve rida ametikohti, kus töö iseloom eeldab konkreetse eriala või ainevaldkonna väga head tundmist. Reeglina on

sellistele ametikohtadele teretulnud vastava eriala spetsialistid. Selliste spetsialistide puudumisel peab raamatukogunduslikku haridust omav raamatukoguhoidja lisaks oma kutsele omandama teise eriala (keemia, meditsiin, patendindus jne.) põhiteadmised.

Arvan, et erinevused teadusraamatukogude vahel ja ametikohtadele esitatavad erinevad nõudmised ei peaks olema takistuseks kutsenõuete kinnitamisel, jääb ju raamatukogudele vabadsus nõuetes esitatu rakendamisel, aga teatud ühtsete aluste olemasolu on minu arvates ainult positiivne. Tööprotsessid on raamatukogudes laias laastus siiski sarnased, erinevaid aktsente, mis tulenevad lugejate kontingendist, raamatukogu profiilist või muust taolisest, saab arvestada konkreetsele ametikohale esitatavates nõuetes.

Eelmainitud määruse projekt sisaldab kutsenõudeid kolme raamatukogutüübi tarvis — need on teadus-, rahva- ja kooliraamatukogud. Nõuded on esitatud valdkonniti: kogude kujundamine, kogude korraldamine, teavikute töötlemine, teenindus, üldsussuhted, juhtimine, uurimistöö. Valdkondade nõuded eri tüüpides on erineva sügavuse ja ulatusega.

Haridusena nähakse teadusraamatukogudes ette raamatukogunduslikku, infoteaduste või **muu eriala** kõrgharidust või rakenduslikku kõrgharidust. Sellest nähtub, et välistatud pole võimalust, et teadusraamatukogus võib töötada suvalist kõrgharidust omav isik, kui ta vastab konkreetse ametikoha kvalifikatsiooninõuetele. Rahva- ja kooliraamatukoguhoidjatele kohaldatakse nõue omada raamatukogunduslikku või sellega võrdsustatud muu eriala haridust vastavalt ametikoha kvalifikatsiooninõuetele. Muu kõrgharidus võrdsustatakse raamatukogunduslikuga pärast kutseeksami edukat sooritamist.